

Література:

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [М. В. Присяжнюк., М. В. Зубець, П. Т. Саблук та ін.]; за ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Акімова Т. А. Економіка устойчивого розвитку: учеб. посіб. / Т. А. Акімова, Ю. Н. Мосейкин. – М. : ЗАО «Издательство Экономика», 2009. – 430 с.
3. Бабміндра Д. Цивілізований ринок земель чи шахрайський дерибан? / Д. Бабміндра, Т. Єлефтеріаді // Землевпорядний вісник. – 2009. – № 2. – С. 28 – 32.
4. Бабміндра Д. Ринок землі: видимі й приховані ризики / Д. Бабміндра, А. Мартин // Землевпорядний вісник. – 2008. – № 1. – С. 9 – 15.
5. Веймер Д. Л. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Л. Веймер, Е. Р. Вайнінг: [пер. з англ. І. Дзюб, А. Олійник; наук. ред. О. Кілієвич]. – К. : Вид-во Р. Соломії, С. Павличко «Основи», 2000. – 654 с.
6. Віскузі В. К. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика : [пер. з англ.] / В. К. Віскузі, Д. М. Вернон, Д. Е. Тарингтон; наук. ред. пер. та авт. передм. О. Колієвич. – К. : Вид-во Р. Соломії, С. Павличко «Основи», 2004. – 1047 с.
7. Кара-Мурза С. Г. Кризисное обществоведение. Ч. I: курс лекций / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Научный эксперимент, 2011. – 464 с.
8. Кириленко І. Т. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи / І. Т. Кириленко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 452 с.
9. Мартин А. Проблема орендних відносин у сільськогосподарсько-му землекористуванні / А. Мартин // Землевпорядний вісник. – 2011. – № 9. – С. 18 – 22.
10. Меєрс В. Зміна фокуса аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед / В. Меєрс, С. Дем'яненко, Т. Джонсон, С. Зоря // Зб. наук. праць – К. : КНЕУ, 2005. – 171 с.
11. Пасемко Г. П. Економісти-лауреати Нобелівської премії про державне регулювання аграрних відносин / Г. П. Пасемко // Ринкові трансформації та економічний механізм підвищення ефективності підприємств аграрного сектора: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (8-9 жовтня). – Х., 2009. – С. 248-249.
12. Покритан А. Деякі питання аналізу і реформування відносин власності / А. Покритан, В. Гринчук // Економіка України. – 2003. – № 11. – С. 38 – 46.
13. Третяк А. Стратегія аграрно-земельної політики України в умовах сучасної світової продовольчої кризи / А. Третяк, В. Другак, І. Осадча // Землевпорядний вісник. – 2008. – №5. – С. 4 – 15.

Рецензент: д.держ.упр., професор Лозинська Т.М.

УДК 333.433:339.33

РОЛЬ І МІСЦЕ ОПТОВИХ РИНКІВ В СИСТЕМІ ЗБУТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Паска І.М., к.е.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

Здійснюється оцінка ролі оптових ринків сільськогосподарської продукції в системі збутової діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Особлива увага приділяється формуванню регіональних ринків сільськогосподарської продукції.

Assesses the role of wholesale markets for agricultural products in the marketing activities of agricultural producers. Particular attention is paid to developing regional markets for agricultural products.

Постановка проблеми. Стійке функціонування агропродовольчого ринку неможливе без наявності відповідної інфраструктури, яка представляє собою комплекс галузей і організацій, які забезпечує стійкий зв'язок між товаровиробниками і споживачами, що сприяють здійсненню ринкового процесу, просування, збереження та раціонального використання аграрної продукції на всіх етапах процесу відтворення.

Найважливішою частиною підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм повинен стати пошук і вибір найбільш ефективних каналів реалізації продукції. До числа перспективних каналів реалізації сільськогосподарської продукції відносяться оптові ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку інфраструктури ринків досліджували вітчизняні вчені Г. І. Башнянин, С. В. Мочерний, Є.Й. Майовець, С. М. Панчишин. Особливості формування інфраструктури аграрних ринків досліджували С. В. Васильчак, Р. Я. Корінець, М. В. Присяжнюк, М. В. Зубець, П. Т. Саблук, А. М. Стельмашук, В. І. Топіха, Ю. А. Цимбалюк, В. В. Юрчишин та ін. Проте досліджень саме розвитку інфраструктури оптових ринків сільгосппродукції є недостатньо.

Постановка завдання. Основною ціллю статті – є розкриття ролі і місця оптових ринків сільськогосподарської продукції в системі збуту сільськогосподарської продукції та запропонувати шляхи по удосконаленню їх функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині стійких зв'язків між виробниками, оптовою та роздрібною торгівлею, адекватних ринковій системі господарювання, не існує. Вони носять безсистемний і стохастичний характер. Обумовлено це високим рівнем асиметрії інформації та відсутністю організованих форм торгівлі як найбільш сучасних і ефективних форм взаємодії суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим актуальним завданням стає створення ринкової інфраструктури, так як це відповідає інтересам усіх суб'єктів ринку продовольства.

Держава зі створенням ринкової інфраструктури отримує можливість використовувати нові, адекватні ринковій економіці, методи та інструменти регулювання продовольчого ринку, що сприятиме стабільності в цій сфері економіки, утриманню її в легальному секторі і, отже, створювати передумови для реалізації стратегічних національних інтересів. Виробники сільськогосподарської продукції отримують можливість рівного доступу до каналів розподілу в умовах зниження асиметрії інформації. Споживачі отримують можливість придбання продукції за цінами, на формування яких не вплине монополізм на локальних ринках і «сірий» бізнес у сфері посередництва [1].

Світовий досвід показує, що створення ефективної ринкової інфраструктури має бути побудовано за регіональним принципом на основі системного підходу а й інтеграції утворень різного рівня ієрархії. При цьому повинні створюватися передумови зниження трансакційних витрат і забезпечуватися можливість арбітражування в цілях підтримання рівноважного стану ринків. Для умов України, враховуючи ситуацію, що склалася, регіональної будови

економіки рівень лібералізації в різних країнах агропромислового комплексу, доцільно формувати ринкову інфраструктуру як систему оптових продовольчих ринків [2, с. 51].

Формування мережі оптових ринків сільськогосподарської продукції необхідне для забезпечення виходу товаровиробників на прямі торги безпосередньо із споживачами, цивілізованого формування цін на основі попиту і пропозиції, створення кращих умов для реалізації та купівлі, прискорення просування сільськогосподарської продукції на ринку шляхом формування оптових партій [3, с. 251].

Законодавчі передумови для розбудови мережі оптових ринків і визначення стратегії їх розміщення та функціонування формують Закон України "Про оптові ринки сільськогосподарської продукції" та постанова Кабінету Міністрів України № 562 «Про затвердження Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції». Відповідно до Державної цільової програми планується побудувати 25 таких ринків, розмістивши їх територіально в усіх регіонах України.

Визначена державна підтримка створення оптових ринків – вона становить 1200 млн грн. З метою реалізації положень Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» розроблено і прийнято наступні нормативно-правові акти:

- постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.10 р. № 141 «Про затвердження Порядку набуття юридичною особою статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції»;

- накази Мінагрополітики України: від 19.02.10 р. № 73 «Про затвердження типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції»; від 02.03.10 р. №109 «Про затвердження Положення про комісію з питань надання юридичній особі статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції Міністерства аграрної політики України та її складу»; від 25.11.09 р. №830 «Про затвердження Порядку надання асоціації оптових ринків сільськогосподарської продукції статусу саморегульованої організації».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2010 р. На фінансову підтримку створення оптових ринків сільськогосподарської продукції із коштів стабілізаційного бюджету було виділено 50 млн. грн. Згідно з Порядком використання державних коштів на ці цілі вони спрямовуються на компенсацію витрат, пов'язаних з:

- розробленням проектно+кошторисної документації, в тому числі на роботи з будівництва об'єктів інфраструктури оптових ринків;

- будівництвом під'їзних шляхів до території оптового ринку, мереж водо- та електропостачання, інших комунікацій загального призначення;

- викупом земельних ділянок, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, торговельних та адміністративних будівель (приміщень), інших об'єктів інфраструктури з метою розміщення та забезпечення функціонування оптових ринків;

- створенням (впровадженням) системи інформаційного забезпечення діяльності оптових ринків.

Держава також забезпечує відшкодування 50% обсягу видатків на придбання устаткування й обладнання, в т.ч. іноземного виробництва, для комплектування та облаштування оптових ринків, а також видатків на оплату будівельно-монтажних або інших робіт, товарів і послуг, пов'язаних з будівництвом таких ринків.

Оптові ринки формуються на рівні адміністративних районів чи як міжрайонні освіти. Регіональні оптові ринки доцільно створювати на обласному рівні. Міжрегіональний ринок інтегрує всю систему ринків і створюється на республіканському рівні. Така система створює передумови оптимізації фізичної дистрибуції продовольства, ефективного використання наявних ресурсів розподільчої системи, раціонального інвестиційного процесу, створення конкурентного середу і зниження асиметрії інформації на даному ринковому сегменті.

Формування ринкової інфраструктури в зв'язку з необхідністю відповідних інвестиційних ресурсів і змінами інституційного характеру має розглядатися як еволюційний процес. При цьому в максимальній мірі повинні створюватися умови для інтеграції в дану систему наявних традиційних суб'єктів інфраструктури.

Аналіз світового досвіду дозволяє в якості завдань пропонованої ринкової інфраструктури сформулювати наступні:

- формування ринкової ціни;
- прозорість трансакційних витрат і на цій основі упорядкування посередницьку діяльність, в основі якої забезпечення зниження рівня трансакційних витрат;
- прискорення руху по каналах розподілу товарів з обмеженими термінами зберігання;
- забезпечення концентрації товарної маси в заздалегідь визначених місцях;
- поліпшення структури пропозиції товарів на продовольчих ринках і на цій основі вдосконалення формування асортименту в роздрібній мережі;
- забезпечення можливості товаровиробникам і покупцям оперувати на демонополізувати ринки;
- забезпечення облаштованого простору для здійснення угод;
- створення можливості сільськогосподарським виробникам укладення угод з придбання виробничих ресурсів;
- формування системи збуту для дрібних товаровиробників, в першу чергу господарств населення;
- зниження асиметрії інформації.

Для забезпечення можливості вибору ефективного каналу товароруку як продавцем, так і покупцем доцільно присутність на ринку різних категорій учасників торгів. З точки зору виробників сільськогосподарської продукції можливі різні варіанти по продажу продукції. Частині виробників вигідніше висновок класичного контракту [4, с. 156]. В якості партнерів для них можливі підприємства оптової торгівлі та безпосередні споживачі пропонованої продукції. Інша частина товаровиробників бажає контролювати збутової ка-

нал, але при цьому готова купувати інформацію про потенційних покупців і зі стоянні кон'юнктури ринку. Такі послуги такі послуги можуть надавати оптові посередники, які не покориються в укладених угодах схеми, що передбачають перехід на них титулу власності на товар, який виступає в якості предмета угоди. Товаровиробники також можуть обрати варіант, що передбачає об'єднання їх зусиль по просуванню продукції, створення підконтрольних їм структур, що займаються реалізацією продукції [5, с. 56]. І, нарешті, частина виробників прагне до повного контролю над збутовим каналом. Для цієї часта товаровиробників має особливе значення організація оптових продовольчих ринків, так як саме вони можуть надати такого роду можливість.

З точки зору можливих моделей поведінки покупців ситуація має аналогічний характер. З тією відмінністю, що їх просування по каналу руху товару здійснюється в протилежному напрямку.

Таким чином, оптовий ринок за наявності на ньому представників всіх категорій учасників процесу товароруку може задовольнити інтереси кожної з цих категорій.

Господарства населення в сучасній ситуації є домінуючою групою виробників по ряду видів сільськогосподарської продукції. У той же час традиційні канали товароруку не пристосовані до такого становища. Якщо по молочній продукції і худобі функції просування продукції господарств населення виконують за територіальною ознакою сільськогосподарські підприємства, то по картоплі і плодоовочевої продукції реалізація лишків є складною проблемою. Попит на локальному рівні незначний, а можливості переміщення продукції силами господарств населення обмежені. Формування ринкової інфраструктури по запропонованому варіанту створює передумови для залучення в обіг значної товарної маси високоякісних продуктів, вироблених в господарствах населення. Територіальне розташування ринків відповідно до регіональної будови економіки дозволяє господарствам населення самостійно брати участь у торгах [6, с. 72]. В той же час пропонується схема організованої торгівлі створює передумови формування підконтрольним групам господарств населення операторів ринку продовольства, функцією яких є контроль каналів товароруку в інтересах створили їх господарств. Існуючі сільськогосподарські підприємства можуть самостійно брати участь у торгах. Однак і для них існує можливість узгоджених дій в рамках, допустимих антимонопольним законодавством.

Як для господарств населення, так і сільськогосподарських підприємств важливо присутність на ринку оптових підприємств, так як попит на сільськогосподарську продукцію на локальному рівні поступається пропозиції в силу, як правило, аграрної спрямованості економіки більшості регіонів України. Оптові підприємства забезпечують арбітражування і, таким чином, створюють передумови рівноважного стану всієї системи ринків. Присутність на ринку місцевих підприємств роздрібною торгівлі і громадського харчування не зможе збалансувати попит і пропозицію на локальному рівні в силу, як правило, незначною ємності ринку, на якому вони працюють.

Присутність підприємств переробної промисловості буде обумовлено необхідністю придбання сировини. Відносно невеликі обороти даної категорії ринків дозволяють припустити участь місцевих підприємств переробної промисловості, якщо мова не йде про спеціалізовані ринках розташованих у місцях традиційного виробництва тієї чи іншої продукції.

Група спецспоживачів представлена організаціями, що мають у своєму складі заклади громадського харчування та здійснюють обслуговування певних груп населення. Сюди можна віднести організації Міністерств внутрішніх справ, оборони, освіти, розташовані, як правило, в місцях функціонування ринків.

Регіональні оптові продовольчі ринки обслуговують товаропотоки в масштабах області і характеризуються значним збільшенням товарної маси. У відповідності з даним положенням змінюється і структура основних операторів даного ринку в порівнянні з розглянутим вище оптовим ринком .

В силу більш високого рівня урбанізації території у місцях розташування регіональних ринків збільшується ємність локальних ринків продуктів харчування і, як наслідок, концентрація підприємств роздрібної торгівлі та громадського харчування. Тим самим створюються передумови для більш активного їх присутності на ринку у формі використання різних варіантів контролю над каналами товароруку. Виходячи з аналізу досвіду розвинутих країн, це може відбуватися у формі створення різних об'єднань.

Зростання обсягів угод, використання більш складних конфігурацій пучка правочинності при їх укладанні викликають необхідність присутності на ринку особливої групи операторів-оптових посередників.

Враховуючи значення, яке даний ринок зможе чинити на кон'юнктуру, особливої важливості набуває стабільність, що виражається у відсутності різких коливань цін на продовольство. У зв'язку з цим територіальні органи управління повинні здійснювати регулювання даного ринку. Регулювання доцільно проводити властивими ринковій економіці методами. У зв'язку з цим у числі операторів ринку з'являються стабілізаційні фонди, основним завданням яких є цінове регулювання.

Враховуючи роль міжрегіонального ринку, доцільно передбачити розширення кількості категорій операторів. Підприємства переробної промисловості, здійснюючи на даному ринку великі закупівлі сировини, можуть для зміцнення своїх позицій, особливо у зовнішньоторговельних угодах, створювати відповідні об'єднання.

Економічну основу створення об'єднань всіх типів становить прагнення підприємств знизити трансакційні витрати. У будь-якому випадку створення операторами об'єднань різних рівнів не повинно призводити до монополізації ринків.

Організаційна побудова системи оптових ринків обумовлено виконуваними ними функціями. У відповідності зі своєю роллю в системі ринкової інфраструктури оптовий ринок має виконувати такі функції:

- інформаційне обслуговування учасників торгів про стан кон'юнктури за видами продукції;

- контролювання дотримання правил торгівлі;
- контроль якості виставляється на торгу продукції;
- організація торгів;
- забезпечення організаційних умов учасникам торгів (офісні приміщення та ін.);
- надання транспортних послуг учасникам торгів;
- забезпечення учасників торгів торговим і вантажно-розвантажувальним обладнанням;
- виконання складських операцій;
- організація системи реєстрації приватників торгів;
- забезпечення заходів безпеки;
- організація продажу сільськогосподарських виробникам виробничих ресурсів;
- створення і підтримання необхідної технічної інфраструктури;
- забезпечення учасників торгів соціально-побутовими послугами;
- підтримка необхідного рівня санітарного стану приміщень та територій.

Для здійснення цих функцій при оптових ринках створюються спеціалізовані служби: інформаційні, консультаційні, юридичні, транспортні, побутові, контролю якості та сертифікації продукції. Особливе значення для організації торгів має інформаційне забезпечення учасників торгів. Повинна надаватися точна і своєчасна інформація про рівні пропозиції і попиту на всі види продукції, про рівень цін і обсяги угод на інших ринках. Основна мета контролю якості продукції не лише забезпечення безпеки продукції, але і її ранжування за класами якості, що дозволяє диференціювати ціни залежно від якості пропонованого товару.

У практиці організації торгів можливі різні варіанти, вибір яких здійснюється в залежності від конкретних умов. При аукціонній торгівлі ціни встановлюються в ході публічних торгів. У них беруть участь кілька продавців і кілька покупців. Угода відбувається з учасником, що запропонував кращі умови. При термінальній організації торгів ціна встановлюється за приватними угодами або за обумовленою процедурою, передбаченою між продавцем та адміністрацією ринку.

Висновки. Враховуючи низьку інвестиційну активність, оптові ринки доцільно створювати на основі існуючих підприємств оптової торгівлі, холодильників, плодоовочевих баз, матеріальна база яких близька за структурою до потреб оптових ринків.

Запропонована система оптових ринків продовольства ґрунтується на світовому досвіді створення форм організованої торгівлі, основна мета якої полягає в зниженні трансакційних витрат для суб'єктів господарювання та створення конкурентного середовища в умовах зменшення асиметрії інформації. В результаті функціонування даної системи забезпечуються умови для еквівалентного обміну між операторами ринку продовольства і, тим самим, створюються передумови підвищення ефективності підприємств агропромислового комплексу.

Література:

1. Цимбалюк Ю.А. Розвиток інфраструктури аграрного ринку в Україні / Ю.А. Цимбалюк // Збірник наукових праць Уманського НУ садівництва. – Ч. Економіка. – Умань: Вид-во Уманського НУ садівництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.udau.edu.ua/library.php/>.

2. Присяжнюк М.В. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін. / за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: Вид-во ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.

3. Корінець Р Оптові ринки сільськогосподарської продукції: запитання та відповіді / Корінець Р., Швецова Л. // Проект USAID «Реформа у галузі сільського господарства, вдосконалення законодавчо-нормативної бази», Український освітній центр реформ. – К.: 2007. – 91 с.

4. Березін О. В. Проблеми формування продовольчого ринку України : Монографія. / О. В. Березін. – К. : Вища школа. – 2007. – 211 с.

5. Майстро С. В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації : механізм державного регулювання. Монографія. / С. В. Майстро. – Х.: Магістр. – 2009. – 240 с.

6. Лисюк В. М. Інфраструктурні чинники розвитку товарних агроринків/ В. М. Лисюк, О. Б. Ярмоленко // Прометей. – Вип.2 (26). –2008. – С. 70-73.

Рецензент: д.е.н., доцент Свиноус І.В.

УДК 631.11:338.534

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЦІНОВУ ПОЛІТИКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

*Пащенко Ю.В., к.е.н., доцент, Шевченко С.В., к.е.н., ст. викладач
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва*

Виявлено основні фактори впливу на цінову політику сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано необхідність здійснення чотирьохрівневого економічного аналізу – аналізу на рівні глобальної економіки, національної економіки в цілому, на галузевому рівні й на рівні господарств.

Main factors influence on the pricing of agricultural enterprises. The necessity the implementation of four-economic analysis - analysis at the level the global economy, the national economy as a whole, at the sectoral level and at the level of households.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової форми організації економіки в Україні передбачає підвищення самостійності підприємств, зокрема сільськогосподарських, щодо прийняття управлінських рішень, у тому числі й таких, що стосуються вироблення цінової політики. Ціна є ключовим кон'юнктуруотворюючим чинником ринку, який відіграє вирішальну роль у забезпеченні економічного інтересу товаровиробників. Гостра потреба в розробці господарствами цінової політики, адекватної сучасним умовам, обумовлена, з одного боку, розвитком нових форм і методів господарювання, а з другого – необхідністю створення організаційно-економічних умов для забезпечення процесу ціноутворення в сільському господарстві. У цьому зв'язку нагальною є потреба в науковому обґрунтуванні і класифікації факторів впливу на цінову політику сільськогосподарських підприємств.